

Oog in oog staand met werk van Elise Berkvens is mijn eerste reactie terugdeinzen. Weliswaar een ‘reculer pour mieux sauter’, toch geen blik die nieuwsgierig toenaderen wil, aangetrokken door een mysterieuze intimiteit van het geheim van een mooi beeld. Haar composities zenden het zicht, gekoppeld aan het inzicht, wandelen. Wat is hier verduiveld gebeurd? Daar vindt een kat haar jongen niet in terug. Er is echter geen kat te zien. Er vertoeven geen levende wezens in de opstellingen van Elise Berkvens. Toch zitten haar constructies vol menselijke afwezigheid. Het lijkt wel een bouwwerf bij schafttijd. Of moet ik het destructiever zien en is dit een ruïne na een aanslag met een recent ontwikkeld springtuig waarvan de gevolgen nog ongezien zijn? Ze maken geen brokken, ze decomposeren enkel de bestanddelen van de ruimte. Het kot staat op stelten.

Voor alle duidelijkheid, de spontane recul wordt niet ingegeven door enige weerzin voor een afstotelijk beeld. Integendeel, haar kleurenpalet is liefvallig: hemelse blauwen, felle roden, helle gelen. De constructies boezemen geen angst in, wel verwondering over de verwarring. De blik vindt geen rustpunt, maar tast de ruimte zoekend af. Nieuwsgierigheid borrelt langzaam op. Zelfs in die mate dat men zin krijgt in het schilderij te stappen en de toestand van de chaos op te meten.

Het werk van Elise Berkvens toont bij nader inzien een verwantschap met dat van de Italiaan, Giorgio de Chirico (1888-1978), die leegten schildert met objecten die met elkaar ongewone relaties hebben. De gelijkenis zit niet in de opbouw van de beelden, wel in de filosofische diepgang. Men heeft zijn kunst “Pittura metafisica” genoemd. Voor de Chirico behelst het ‘metafysische’ dat wat voorbij de realiteit gaat. Dat was ook de oorspronkelijke betekenis die Aristoteles eraan gaf, de bespiegelingen die aanvangen wanneer de fysica het wetenschappelijk niet meer kan verklaren. In zekere zin heeft elke kunst een metafysische dimensie, omdat ze met de werkelijkheid iets doet dat meer is dan de realiteit te zijn. Meestal past dat in het filosofiehoofdstuk ‘ethica’. Als het fundamentele vragen betreft over ruimte en tijd, orde en chaos, eindigheid en eeuwigheid, behoort het tot de zuivere metafysica. Dit is het geval bij de Chirico en eveneens bij Elise Berkvens.

Haar constructies blijken allesbehalve wanorde. Elise, gefascineerd door de ruimtelijkheid, vervaardigt, zoals een architect, ter voorbereiding maquettes. Niet van bewoonbare plekken, wel de ruimte om de ruimte, als bevraging van de driedimensionaliteit. Dat doet ze door een ontleding, d.w.z. het geheel opdelen in elementen door ze in één vlak, de tweedimensionaliteit, te schilderen en te zien herrijzen via het effect van perspectieven. Aldus beleeft ze spatialiteit. Het oog tromperen is een belangrijk aspect van de schilderkunst, meesterlijk gesynthetiseerd door ‘la trahison des images’ van René Magritte.

De metafysica van Berkvens heeft een Oosterse dimensie. Men zou haar constructief spel met de architecturale elementen kunnen zien als een visuele yogaoefening, als ruimtelijke meditatie. De kleermakerszit is dan ook de te verkiezen positie om haar werk te aanschouwen.

Een oeuvre een filosofische lading geven, is één zaak. Dat ‘een schilder een schilder blijft’ is een ontegensprekelijke tautologie. Tenzij iemand die verf op een bepaalde wijze op een drager aanbrengt, dat niet is, en dan is deze ook geen beeldend kunstenaar, meester in de poëtische verhoudingen van vorm, kleur en materie. Men kan het werk van Elise Berkvens dan ook bekijken als een bijdrage aan abstracte kunst. De wankelsituatie als abyssale afgrond van deze kunst, bestaat eruit dat, hoe fundamenteel ze ook is, ze neigt naar uitholling. Zodoende kan ze tot decoratie verworden, de grote angst van kunstenaars. Berkvens geeft aan haar vlakken, vlekken, lijnen en penseeltrekken de potentie om enkel op hun vorm bekeken te worden. Aldus krijgt haar werk ook iets van de eend-konijn-illusie. Genieten van de formele kwaliteiten op zich, of ze interpreteren.

À propos, zijn sommige van die donkere delen geen schaduw van de schilder zelf? Elise als duistere geest in haar eigen werk?

Willem Elias, kunsthistoricus

2024, n.a.v. de duoshow met Roel Vandermeeren in galerie S & H De Buck te Gent